

SUMMARY

Dyachenko Y. To the problem of social well-being of the family as an integral component of the quality of life of preschool and younger school age children.

In 2011 Ukraine for the first time introduced compulsory pre-school education for five year olds that was the next step of modernization of the education sector in the state. Under current law it is established that an important task of educational reform is to create conditions not only to enhance the intellectual potential of the nation, comprehensive development and formation of the creative personality of each child, but also for preserving physical and mental health.

The «quality of life» is defined as the ratio of own individual position in society in the context of culture, value systems of the society and the goals of the individual, their plans and possibilities.

The quality of life of children is determined by physical, social and emotional factors that are essential and are constantly operating factors. The study of the life quality of preschool and younger school age children reveals not only health, but also evaluates the fulfillment of social functions, appropriate to the age and sex of the child population.

The well-being of the family leads to the formation of stereotype values of children. Timely identification of the social difficulties of their families provides an opportunity to determine the influence of the corresponding factor on the quality of life of children.

Without solving the problem of preservation of children's health in physical, psychological and social aspects it is impossible to raise the question of the health of the whole population.

An assessment of social well-being of the family is one of the factors in quality of life of preschool and early school age children. It was determined that 11 % of households have poor working conditions that affect children's daily routine and start attending preschool. In families with a busy schedule of working children spend 1.5 hours per day on television and computer. The problem of modern families is the spread of bad habits – smoking mother have 33.33 % of children and the father have 41.84 % of the children. In addition, 6,78 % of children at the same time have the father who has two bad habits – smoking and drinking.

Key words: children, family well-being, quality of life.

УДК 373.3.015.31:7

Т. О. Грищенко
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті підкреслено, що естетичне почуття виступає фундаментом для формування естетичної культури особистості. Доведено, що виникнення й розвиток естетичних почуттів у дітей – складний, тривалий процес; усебічність виявлення естетичного ставлення до дійсності є однією з основних ознак естетичної культури особистості; сенсорна культура – передумова для виховання естетичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку; провідним завданням в естетичному вихованні має бути формування широкої естетичної культури, а не розвиток якоїсь однієї здібності.

Ключові слова: естетичні почуття, молодший шкільний вік, естетична культура, сенсорна культура, гармонія.

Постановка проблеми. Особистість без високого рівня естетичної культури не може задовольняти потреби того суспільства, яке претендує на нове історичне самовизначення. Тому сьогодні гостро постає питання про необхідність значного підвищення естетичної культури підростаючого покоління. Виховання естетичної культури сучасних школярів повинно йти в органічній єдності з проблемою поєднання гуманітарної та природничо-наукової освіти в різних типах навчальних закладів на основі принципів культуровідповідності, гуманізації та естетизації навчально-виховного процесу. Саме таке поєднання може зняти утилітарне уявлення в суспільній свідомості щодо духовності. Духовність особистості є виявом, передусім, сили людського духу, яка об'єднує ідеали Істини, Добра, Краси, Мудрості.

Аналіз актуальних досліджень. Зазначимо, що майже всі видатні вітчизняні класики філософської та педагогічної науки, організатори національної системи освіти й виховання звертали особливу увагу на необхідність органічного злиття в навчально-пізнавальній діяльності процесів інтелектуального й емоційного, науки й мистецтва (Я. Коменський, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, А. Дістервег, Г. Сковорода, К. Ушинський, І. Сікорський, О. Духнович, С. Русова та ін.). У спеціальних дослідженнях В. Асмуса, О. Бурова, А. Єгорова, В. Іванова, Б. Мейлаха, М. Овсянникова, В. Шинкарука та ін. відзначено значущість художньої, естетичної творчості в системі виховання дітей молодшого шкільного віку. Естетичне виховання особистості було предметом наукових досліджень педагогів і психологів Т. Аболіної, А. Верем'єва, І. Зязюна, Л. Масол, Н. Миропольської, Г. Шевченко та ін.

Мета статті полягає у висвітленні значення розвитку естетичних почуттів у дітей молодшого шкільного віку як основи формування їх естетичної культури.

Виклад основного матеріалу. Естетичне виховання дітей молодшого шкільного віку ставить своїм завданням сформувати в дітей здатність відчувати прекрасне в явищах природи й суспільства, побуті, праці, мистецтві. Духовне багатство особистості буде неповним, якщо вона не розумітиме й не переживатиме краси. Тому естетичне виховання підростаючого покоління є одним із важливих завдань виховання особистості.

Загальновідомо, що естетичне почуття – це переживання людиною краси, які являють собою відображення у свідомості людини гармонії у звуках, фарбах, формах і рухах предметів та явищ довкілля. Характерною особливістю людини, здатної естетично ставитися до дійсності, є її емоційно-естетична налаштованість. Вона являє собою особливу чутливість людини до гармонії в природі й зображення її в мистецтві, основою якої є сенсорна й емоціональна її підготовленість. Емоційно обмежені, з нерозвиненою чутливістю, особи нездатні відчувати красу й переживати її.

У структурі естетичного почуття специфічним є чуття краси у сприйнятих об'єктах. Відомий психолог Б. Теплов вказував, що художня діяльність людини без наявності в неї чуття прекрасного втрачає свою специфіку, а інколи й позбавляється будь-якого сенсу. Водночас, естетичне почуття можливе лише за наявності в людини належного рівня розвитку сенсорної культури, художньої спрямованості пізнавальної діяльності, високого морального розвитку [2].

Зазначимо, що естетичні почуття мають чуттєву основу. Поза чуттєвим відображенням дійсності естетичні переживання не виникають. Але естетичні почуття викликаються не кожним безпосередньо чуттєво даним подразником, а лише тим, дія якого на органи чуття (зір, слух) викликає приємні відчуття, не стомлює їх. Такими подразниками є предмети та явища реальної дійсності, яким властива гармонія, ритм, симетрія. Гармонія – це таке сполучення звуків, фарб, форм, рухів, яке не дратує нас, не завдає болю. Гармонію у звуках ми переживаємо як консонанс, а не дисонанс. Консонанс, тобто найбільше злиття тонів різної висоти, і викликає в нас естетичне почуття, тоді як дисонанс (найменше злиття звуків) викликає почуття неприємного, дратує нас.

Гама естетичних почуттів велика й різноманітна щодо свого змісту, характеру виявлення й тих подразників (об'єктів краси), які їх викликають. Залежно від змісту об'єктів краси та ставлення до них у людини виникають почуття прекрасного, високого, трагічного чи комічного. Кожне з цих естетичних почуттів має свої особливості, переживається своєрідно, потребує відповідної морально-психологічної культури особистості. Усі названі категорії естетичного почуття мають велику цінність. Вони так чи так доступні дітям молодшого шкільного віку, а тому й повинні бути предметом виховання їх у дітей.

Ми погоджуємося з дослідниками означеної проблеми, що виникнення й розвиток естетичних почуттів у дітей – складний і тривалий процес. Ці почуття виникають і розвиваються не самі по собі, а в процесі виховання, у діяльності дитини, у зв'язку з розвитком інших почуттів. Основою для них є емоція задоволення, переживання приємного. Але не всяке задоволення буває естетичним. Задоволення від успішного засвоєння знань, виконання фізкультурної вправи; музичного завдання тощо має інший зміст, ніж естетичне задоволення, яке виникає у процесі сприймання об'єкту краси. На естетичне почуття перетворюється те задоволення, що викликається відображенням у свідомості дитини гармонії, симетрії, ритму у звуках, фарбах, світлі, формах, у рухах. Воно виявляється у своєрідних виразних рухах: у виразі задоволення на обличчі, у блиску очей; у затримці рухів і подиху, у словесному виразі захоплення. Спочатку реакція задоволення й естетична реакція мало відрізняються одна від одної. Естетичного змісту воно набуває лише з розвитком

сенсорної культури дитини тоді, як у процесі виховання реакції дитини на гармонію в явищах довкілля набувають для неї певного значення за умови позитивного ставлення до об'єктів, що викликають ці реакції. Так поступово просте переживання почуття приємного, почуття задоволення від сприймання гармонії в явищах довкілля перетворюється на якісно відмінне естетичне переживання [1; 5; 6].

Естетичне виховання – це процес формування в дітей естетичних почуттів, естетичного ставлення до дійсності. Одним із перших кроків у естетичному вихованні є активізація емоційного тону, що супроводить відчуття гармонії. Для цього необхідно підбирати такі об'єкти краси, які викликали б не лише яскраві відчуття, а й позитивний емоційний акомпанемент, «радісне здивування». Саме в цьому виявляється перший естетичний відгомін дитини на красу у сприйманих об'єктах.

Поняття «гармонія» передбачає своєрідні сполучення елементів у єдине ціле. Тому й виховання естетичних почуттів, основою якого є чуття гармонії, краси у звуках, фарбах, рухах, повинно проводитися не на ізольованих подразниках, а на їх гармонійних сполученнях. Повторення того самого звуку може викликати в дитини приємне враження. Але зовсім інше враження викликають звуки, які подаються в певному порядку й системі, – ритмічно чергуються з плавними переходами від одного до іншого. У таких випадках зароджується чуття гармонії – ритму, співзвуччя, що являє собою початок почуття краси у звуках. Те саме буває й під час сприймання кольорів, рухів, форм: один колір, один рух, одна лінія не можуть становити гармонії, ритму, симетрії.

Підкреслимо, що завдання естетичного виховання не лише в тому, щоб навчити дитину сприймати красу й переживати її. Естетичні враження повинні виховувати в дитини дійове ставлення до дійсності, прагнення перетворювати її на основі краси. Турботи про красу в праці та в стосунках із товаришами й дорослими, бережливе ставлення до краси в природі, у побуті – усе це повинно бути наслідком естетичного виховання дітей.

Важливою передумовою естетичного сприймання краси в природі, мистецтві, побуті та стосунках із людьми є таке спрямування виховної роботи, щоб діти бачили цю красу. Характер художнього сприймання залежить не лише від підготовки того, хто сприймає, а й від його ставлення до об'єкта сприймання й від самого процесу сприймання художнього твору. Хоче чи не хоче дитина сприймати, що хоче побачити чи почути в художньому творі, ставлення до автора твору – уже це може утворити більш або менш сприятливі чи несприятливі умови для художнього сприймання. Дітям властивий своєрідний підхід до творів мистецтва та їх авторів. У них є улюблені казки, вірші й пісні; дівчаткам і хлопчикам більше подобається той чи той спосіб виконання, і це створює своєрідну апперцепцію, що визначає, як буде сприйнято художній твір, яке враження

він справить на дитину. Зрозуміло, що підготовка дітей до сприймання художнього твору, організація їх апперцепції завжди зумовить, що побачать чи почують, як побачать і як сприймуть діти художній твір. Якщо зовнішні подразники імпонують внутрішній підготовці дитини до сприймання й переживання краси, то виникає естетичне ставлення до дійсності, тобто та своєрідна якість, яка робить людину здатною бачити й відчувати красу [2; 3].

Усебічність виявлення естетичного ставлення до дійсності є однією з основних ознак естетичної культури особистості. Звичайно, естетичне почуття людини може бути ширшим і вужчим. Є люди, які глибоко сприймають красу у звуках чи фарбах і майже не чутливі до гармонії в рухах. Тому провідним завданням в естетичному вихованні дітей молодшого шкільного віку повинно бути формування широкої естетичної культури, а не розвиток якоїсь однієї здібності.

Почуття глибшає, якщо діти переживають його в протиставленні з полярним почуттям: приємне – неприємне, задоволення – незадоволення. Радість, щастя стають більш повноцінними, якщо людина переживала сум, нещастя. Прекрасне дитина глибше переживає тоді, коли у процесі його формування вона пізнає, що є гидким, і переживає його. Гармонія, ритм, симетрія стають яскравішими й повніше переживаються естетично, якщо їм було протиставлене дисгармонічне, аритмічне, асиметричне в предметах і явищах навколишньої дійсності.

На думку сучасного науковця Г. Шевченко, під час формування естетичних почуттів не можна обмежуватися лише вправлінням органів чуття. Те, що в людини добре розвинена чутливість, ще не означає, що їй властива чутливість естетична. Сенсорна культура – це тільки передумова для виховання естетичних почуттів; формувати ці почуття треба в процесі своєрідного естетичного тренування. Вправляючи почуття, треба, виховувати в дітей здатність користуватися своєю зоровою чи слуховою чутливістю в естетичних цілях. Цього можна досягти, проводячи тренування на матеріалі, у якому виділяються різні ступені звуковисотної, ладової, тембрової чутливості, чутливості до різних інтенсивностей звуків, світлоти й насиченості кольорів, світло-тіней, ритму в звуках і рухах, симетричності у формах та лініях предметів [6].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, можна констатувати, що естетичне почуття можливе лише за наявності в людини належного рівня розвитку сенсорної культури, художньої спрямованості пізнавальної діяльності, високого морального розвитку. Естетичне почуття набуває естетичного змісту лише з розвитком сенсорної культури дитини тоді, як у процесі виховання її реалізації на гармонію в явищах довкілля набувають для неї певного значення, за умови позитивного ставлення до об'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чабанова Т. Д. Естетичне виховання школярів у процесі вивчення математики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. Д. Чабанова ; Луганський державний педагогічний інститут ім. Т. Г. Шевченка. – Луганськ, 1998. – 17 с.
2. Гончаренко М. В. Проблеми естетичного виховання / М. В. Гончаренко. – К. : Мистецтво, 1976. – 224 с.
3. Киященко Н. И. Эстетическое творчество / Н. И. Киященко, Н. Л. Лейзаров. – М. : Знание, 1984. – 112 с.
4. Чепурко О. М. Естетичне виховання учнів під час бесід з позакласного читання / О. М. Чепурко // Зб. наукових праць. – К. : КДПІ, 1990. – С. 91–96.
5. Чепіга В. Формування національної свідомості молодших школярів у процесі музично-естетичного виховання / В. Чепіга // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць / [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Вип. LXIX. – Слов'янськ : ДДПУ, 2014. – С. 310–316.
6. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе / Г. П. Шевченко. – К. : Радянська школа, 1985. – 148 с.

РЕЗЮМЕ

Грищенко Т. А. Развитие эстетических чувств у детей младшего школьного возраста как основа формирования их эстетической культуры.

В статье подчеркнуто, что эстетическое чувство выступает фундаментом для формирования эстетической культуры личности. Доказано: возникновение и развитие эстетических чувств у детей – сложный, длительный процесс; разносторонность выявления эстетического отношения к действительности является одним из основных признаков эстетической культуры личности; сенсорная культура – предпосылка для воспитания эстетических чувств у детей младшего школьного возраста; ведущей задачей в эстетическом воспитании должно быть формирование широкой эстетической культуры, а не развитие какой-то одной способности.

Ключевые слова: эстетические чувства, младший школьный возраст, эстетическая культура, сенсорная культура, гармония.

SUMMARY

Hryshchenko T. Development of aesthetic feelings of primary school children as a basis of forming their aesthetic culture.

Personality without a high level of aesthetic culture cannot meet the needs of the society that claims to be a new historical identity. So, today it is raised the urgent question about the need for significant increase in aesthetic culture of the younger generation. Upbringing of aesthetic culture of modern pupils should go in the organic unity with the problem of combining humanitarian and science education in different types of educational institutions on the basis of cultural correspondence, humanization and aesthetics of the educational process. This combination can reduce the utilitarian idea in the public mind concerning spirituality. Spirituality of a personality is the expression of the individual forces of the human spirit that unites the ideals of Truth, Goodness, Beauty, Wisdom.

The range of aesthetic feelings is great and varied as to its content, nature and detection of the stimuli (the objects of beauty) that cause them. Depending on the content of the objects of beauty and attitudes of a person to them there appear senses of beauty, high sense, tragic or comic. Each of these aesthetic feelings has its own peculiarities, is uniquely experienced, and requires moral and psychological culture. All these categories of aesthetic sense are of great value. They are more or less accessible to children of the primary school age, and therefore should be subject of their being brought up.

Aesthetic education is the process of developing children's aesthetic senses, aesthetic relationship to reality. One of the first steps in aesthetic education is to promote emotional tone that accompanies a sense of harmony. One must pick up such items of beauty that would cause not only vivid sensation, but positive emotional accompaniment, «joyful surprise». It is here where the first child's echo appears to aesthetic beauty of perceived objects.

Thorough fullness of detection of aesthetic relationship to reality is one of the main features of aesthetic culture. Of course, the aesthetic sense of a person can be broader and narrower. There are people who deeply perceive beauty in the sounds and colors and are barely sensitive to movements in harmony. Therefore, the leading task of aesthetic education of children of the primary school age is forming broad aesthetic culture, not the development of a single capability.

Thus, we can state that the aesthetic sense is only possible in the presence of an adequate level of a sensible touch of culture, art direction of the cognitive activity, high moral development. The aesthetic sense acquires aesthetic content only with the development of sensory culture of a child as in the process of bringing up its realization on harmony in the phenomena of the surrounding reality they become of a certain value for a child on condition of the positive attitude to the objects.

Key words: *aesthetic feelings, primary school age, aesthetic culture, sensory culture, harmony.*

УДК 379.8.035

Л. Б. Сафронова

Інститут проблем виховання
Національної академії педагогічних наук України

ФОРМИ НАБУТТЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ПІДЛІТКАМИ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано форми набуття соціального досвіду підлітками в умовах позашкільного навчального закладу. Встановлено, що процес набуття соціального досвіду учнями має бути спрямований на пізнання існуючих у суспільстві соціальних норм за допомогою сприйняття, осмислення, емоційного переживання й усвідомлення необхідності відповідати їм та втілювати їх у своїй поведінці. Ураховуючи складну структуру процесу набуття соціального досвіду підлітками в умовах позашкільного навчального закладу виділено форми, за допомогою яких здійснюється ефективний вплив на особистість учня з метою набуття ним соціального досвіду. Зокрема, особлива увага акцентується на ролі тренінгових та ігрових технологій для вирішення поставлених завдань.

Ключові слова: *соціальний досвід, форми набуття соціального досвіду підлітками, позашкільний навчальний заклад, підліток.*

Постановка проблеми. Сучасні соціокультурні умови вимагають виховання нової людини – активної, здатної творчо мислити, творити, перетворювати себе, суспільство, співпрацювати, самостійно приймати рішення в ситуації вибору. Більшою мірою це стосується молодого покоління, у свідомості й поведінці якого ще не сформувались і міцно не закріпилися знання, уміння й навички, пов'язані з відносинами у суспільстві. Це зумовлює необхідність цілеспрямованого педагогічного впливу на набуття в підростаючого покоління соціального досвіду як важливої умови успішної його самореалізації.